

Bir Dergiyi Konumlandırmak: *Birikim*

H. Bahadır Türk
Çankaya Üniversitesi

GİRİŞ

Stefan Collini, *New Left Review*'un 50. Yıldönümü vesilesiyle *The Guardian* gazetesine yazdığı bir değerlendirmede *New Left Review*'un “çoğu *Guardian* okuru—ve diğer okurlar—için” kendisine saygı ve hayranlık duyulan bir tür ağabey gibi (“bizden daha ciddi, daha bilgili, daha çok seyahat etmiş, daha güçlü, yeri doldurulamaz bir ağabey”) olduğunu belirtiyor.¹ Bir derginin—özellikle de siyasal nitelikli bir derginin—okurlarıyla kurduğu ilişki biçimini düşünmek için Collini'nin ‘ağabey’ metaforunu akılda tutmak anlamlı olabilir. Politik bir duruşun ya da hareketin teorik zeminlerinden birisi olarak dergiler aslında salt bir ‘bilinçlenme’ vasatından çok daha karmaşık bir işleve sahiptir. *New Left Review* ve benzeri dergiler üzerinden dergilerin yayımlandıkları koşullar ya da içinde yer aldıkları genel teorik ya da politik atmosferin niteliği üzerine anlamlı ipuçları edinmek mümkündür. Belirli siyasal çizgilerin teorik bir muhasebesini sunmak eğilimindeki bu dergiler, hem temsil ettikleri siyasal çizginin, hem de o çizginin öznel tarihsel ve uzamsal koşullar içindeki yorumlanmış biçiminin bir göstergesi olarak da okunabilirler. Dergilerin ne söyledikleri kadar, nasıl söyledikleri de bu eksende üzerinde düşünülme hak eden bir başka meseledir.

Bu çalışmanın amacı, bu temel meseleyi ıskalalamaya özen göstererek, ‘aylık sosyalist kültür dergisi’ *Birikim*'i tarihsel seyri içinde konumlandırmak ve derginin bu tarihsel seyir içindeki kimi karakteristik özelliklerinin genel bir tasvirini yapmaktır. *Birikim* dergisi yayın hayatına 1 Mart 1975 tarihinde başlamıştır. Dergi, otuz yılı aşan tarihinde pek çok önemli sorunun tartışıldığı bir entellektüel zemin olmuştur. Derginin adının hemen altında yer alan ‘aylık sosyalist kültür dergisi’ ibaresi, derginin toplumsal-ekonomik-siyasal-kültürel duruşuna işaret etmekle birlikte, bu ibareden derginin yazarlarının

1. Collini'nin *NLR*'un öznel tarihiyle ilgili bu kısa ancak hayli öğretici değerlendirmesi için bkz., Stefan Collini, “A Life in Politics: *New Left Review* at 50,” *The Guardian*, 13 Şubat 2010 (<http://www.guardian.co.uk/books/2010/feb/13/new-left-review-stefan-collini>). *New Left Review*'un 1960'dan günümüze uzanan serüveninin genel hatları için ise bkz., Robin Blackburn, “A Brief History of *New Left Review*: 1960-2010,” <http://www.newleftreview.org/?page=history>.

sadece sosyalist entellektüeller olduğu sonucuna varmak yanıltıcıdır. *Birikim*, Türkiye gibi, özellikle de siyasî nitelikli dergilerin kısa ömürlü olduğu bir ülkede, çeyrek asrı geride bırakırken farklı kuşaktan ve farklı siyasal çizgilerden entellektüeller için ‘bir nefes alma imkânı’ olmuştur. Bu kısa değerlendirmede söz konusu ‘nefes alma imkânı’nın işlediği zemine ve kimi karakteristik özelliklerine daha yakından bakmaya çalışacağız.

BİRİKİM’İN TEMELLERİ, 1975-1980

Birikim’in ‘fıkrî tohumları’ 12 Mart dönemi hapisanelerinde yeşermiştir.² Murat Belge’nin edebiyatı ve sanatı da kapsayan, ‘gerçek hayatta yaşananlarla bağını koparmaya’ gayret eden, *New Left Review* türünde bir siyasî dergi çıkarmak konusundaki fikirleri onun hapisanede olduğu bu dönemde olgunlaşmaya başlamış, daha sonra Ömer Laçiner ile biraraya gelmesiyle birlikte hayata geçmiştir.³ Murat Belge, *New Left Review* türünden bir dergi yaratmak isteğinin gerekçesi olarak Türkiye’deki “sosyalist mücadelenin ve sosyalist teorinin seviyesinin düşüklüğünü” ve “bilgi eksikliği”ni göstermektedir.⁴

Birikim dergisi’nin 1975 Martında başlayan yayın hayatı Türkiye toplumunun yaşadığı serüvenden bağımsız değildir. 1980 yılında Türkiye’yi saran boğucu siyasal atmosfer içinde, sıkıyönetim kararıyla *Birikim*’in yayımı durdurulmuştur. Derginin 61. sayısına kadar süren bu beş yıllık dönem *Birikim*’in temellerinin atıldığı, dergide yer alan yazı ve tartışmaların karakteristiğinin şekillendiği, belirli bir okur kitlesi ile sıkı bir bağın kurulduğu bir dönem olmuştur. 1975-1980 döneminde *Birikim*, Türk solunun çok parçalı yapısı içinde kendine özgü bir konuma sahiptir. *Birikim*’in dönemin solu ve farklı sol grupların çıkardığı çeşitli dergiler arasında sahip olduğu bu konum, o döneme kadar sol içinde hakim olan jargonun dışına çıkılması, daha önce değinilmemiş konuların ele alınması, ülkemizde yeterince tanınmayan Avrupalı entellektüellerin düşüncelerinin tanıtılması ve tartışılması gibi kimi özelliklerle şekillenmiştir. Bu özelliklere ek olarak, *Birikim*’in şiire, edebiyata, sanata verdiği önem⁵ ve bu alanlardaki ürünlere sayfalarında

-
2. Ömer Laçiner, “Bir Yolculuk ve Pusula,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.55. Ayrıca bkz., Şükrü Argın, “Bir Sosyalist Düşünce Platformu: *Birikim*,” Murat Gültekin (der.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce, Cilt 8: Sol* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), s.968.
 3. Tûba Çandar, *Murat Belge: Bir Hayat* (İstanbul: Doğan Kitap, 2007), s.180.
 4. Ahmet İnsel, “Murat Belge ile Söyleşi: 250 Sayıda Neleri Yapamadık?” *Birikim*, No. 250 (Şubat 2010), s.12.
 5. Derginin ilk döneminin yazı kurulunda sinema eleştirmeni Onat Kutlar, şair Can Yücel gibi isimler vardır. Murat Belge *Birikim* fikrini Yılmaz Güney’le de konuşmuştur. Ancak Yılmaz Güney sürece

yer vermesi, sanatı sırf tali bir unsur olarak gören bir yaklaşımı reddederek, “sanatın politikaya yardımcı olma işlevini kabul etmeyen bir çizgide durması”⁶ da hâkim sol anlayış için *Birikim*’i ‘tekinsiz’ bir matbuat ürünü olarak değerlendirmek eğilimini beslemiştir. *Birikim*’in 1970’li yılların radikal sol söylemi içinde ‘tekinsiz’ karşılanmasında, slogan atmaktan çok düşünmeye, kalıpları tekrar etmekten çok sarsmaya yönelik tavrı ve bu tavrı besleyen teorik mülâhazalara verdiği önemin de etkisi yadsınamaz. Şirin Tekeli’nin ifadeleriyle, bu dönemin *Birikim*’i solda “profesyonel devrimci kadrolara karşı tabanı, tepeden inmeciliğe karşı sivilliği, devletin, toplumun, kültürün görece özerkliklerini ve adını tam koymadan da olsa bireyin haklarını savunabilen ender dergilerden biri olmuştur.”⁷ *Birikim*, sunduğu bu görünüm ile dönemin solcu figürü için oldukça kafa karıştırıcıdır. Örneğin, *Birikim*’in çıktığı ilk yıllarda genç bir solcu entelektüel olarak Bülent Somay, *Birikim*’e o dönemki bakışını şu sözlerle aktarmaktadır: “*Birikim*’in neci olduğunu bir türlü anlayamamıştık o sıralarda. Troçkist desen değil, ama öyle de tınıyor. Maocu hiç değil, ama Sovyetler’e de o kadar hayran değil. Sovyetçilerle arası hiç iyi değil ama ... Başka kategorilerimiz olmadığı için akıl yürütmelerimiz burada kesilirdi genellikle. O zaman da ‘Birikimci’ gibi yeni bir kategori uydurmak farz oldu.”⁸

Böylelikle, *Birikim* dergisinin kendisini konumladığı çizginin bu yönde özel bir çabası ya da bir amacı olmasa da “Birikimcilik” olgusu dönemin sol tartışmaları içinde bir

“hiçbir zaman” aktif olarak katılmamıştır (Bkz., Ömer Laçiner ve Murat Belge, “Ömer Laçiner-Murat Belge Söyleşi: ‘Sosyalizm Kendi Amacına İçrek Olmalı,’” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.39 ve Tüba Çandar, *Murat Belge: Bir Hayat*, s.182). Dolayısıyla, derginin mutfağında—yayımlanmaya başladığı 1975 yılında—esasında dört isim vardır: Murat Belge, Ömer Laçiner, Can Yücel ve Onat Kutlar (Bkz., Şükrü Argın, “Bir Sosyalist Düşünce Platformu: *Birikim*,” s.968). Murat Belge’ye göre, derginin teorisyeni kendisi değil, Ömer Laçiner’dir. *Birikim* ilk döneminde Laçiner ile birlikte en çok katkıyı Can Yücel’den almıştır (Bkz., Tüba Çandar, *Murat Belge: Bir Hayat*, s.182 ve s.187). Bu katkı, derginin edebiyatla olan ilişkisinin de gelişmesine yardımcı olmuştur. Dergi ilk döneminde sadece mutfağındaki bu isimlerden Can Yücel’in değil, başka şairlerin de çeşitli şiirlerini yayımlamıştır. Söz gelimi, Murathan Mungan’ın ilk şiirleri Mayıs 1978 tarihli *Birikim*’de yayımlanmıştır (Bkz., Murathan Mungan, “İyi Yolculuklar”, *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.141. Ayrıca bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=299>). Derginin sanata ve kültürel ürünlere verdiği değer salt bu alandaki çalışmaların yayımlanmasında değil, bu tür eserler üzerine yapılan ciddi değerlendirmelerle de kendisini göstermiştir. Örneğin, *Birikim*’in 1975 Haziranındaki dördüncü sayısında Ahmet Eken’in Nabizade Nazım üzerine bir çalışması ile Berna Moran’ın Murat Belge üzerine “Hüseyin Rahmi Gürpınar’da Sosyalizm ve Haydutluk” incelemelerine de yer verilmiştir (Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=180>). Derginin yedinci sayısı ise ilk dönemde *Birikim*’de kendine çokça yer bulan Brecht’e ayrılmış gibidir ve “Marxist Sanat Anlayışı ve Brecht” başlığını taşımaktadır (Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=254>).

6. Gürsel Korat, “*Birikim* ve Edebiyat,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.132.

7. Şirin Tekeli, “Çalاکalem *Birikim* Anıları,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.173.

8. Bülent Somay, “100,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.164.

konum alış olarak kendisini göstermiştir. O dönemde Alman Lisesi öğrencisi olan Zeynep Sayın, ‘Birikimci olma’nın, “haniyse Malthusçu olmak kadar kötü bir şey,” olarak görüldüğünü aktarmaktadır.⁹ Aslında ‘Birikimcilik’ yaftasıyla yargılanan ve hâkim sol söylem içinde şeytanlaştırılan şey bir fikirler manzumesidir. Sanatla iç içe bir politik duruş, kültüre yapılan kritik vurgu, ‘sivil toplumculuk’¹⁰ ve belki de hepsinin üstünde ‘Althussercilik.’ Yine Sayın’ın deyişiyle, ‘Birikimcilik’ ve içerdiği ‘Althussercilik’ “yanlış bir kuramsallık,” “burjuva entellektüelliği,” “revizyonistlik” ve “konformistlik” olarak değerlendirilmektedir.¹¹ Mahmut Mutman, ilk dönem *Birikim*’in Althusser’le olan ilişkisini derginin bu dönemki karakteristiğini belirleyen bir unsur olarak ‘çelişkili bir müdahale’ olarak değerlendirmektedir. Mutman’a göre, bu ‘müdahale’ birbiriyle çatışan önermeler içermektedir: “(1) Müdahalenin amacı—Althusser’e benzer biçimde ama ondan görece farklı sonuçlarla—ekonomizmin bozunduruğu otantik bir Marx’a dönmek ve sosyalizmin otantik, aslî anlamını önermektir; (2) bu otantik anlam, dogma-eleştiri ve Stalinizm-demokrasi ikilemleri içinden geçerek üretilebilir; (3) bu müdahale gene de basitçe Marx’ı tekrarlayamaz; ekonomik indirgemeciliği eleştirerek ideoloji, politika gibi konulardaki kuramsal eksikliklerin yeni çalışmalarla giderilmesi gerekmektedir.”¹² Mutman için bu önermelerin sunduğu çelişki ‘bir yandan otantik bir Marx’a dönüş vaadi,’ öte yandan da ‘Marx’taki eksikliklerin kabul edilmesindedir.’

-
9. Zeynep B. Sayın, “*Birikim*: Neyin Birikimi?” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.160.
10. Melih Pekdemir’in deyişiyle söylemek gerekirse: “*Birikim* demek sivil toplumcu demek ...” (Bkz., Melih Pekdemir, “Gayriresmî, Kişisel ve Samimi bir Değerlendirme,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.152).
11. Zeynep B. Sayın, “*Birikim*: Neyin Birikimi?” s.160. ‘Althusser’ ve ‘*Birikim*’ adlarının yan yana anılması daha çok Murat Belge’nin Althusser’i temel alan ideoloji nosyonu merkezli tartışmalarından türemişe benzemektedir. Somay da kendi kuşağı için *Birikim* ve Althusser adlarının yan yana anıldığını, ancak *Birikim*’in bir ‘gelenek’ olarak Althusserci sayılamayacağını, “belki de Murat Belge’nin Althusser’e olan kişisel sempatisinin ‘ideolojik bir bağ’ oluşturmuş olabileceğini” ifade etmektedir (Bkz., Bülent Somay, “100,” s.163). Mutman *Birikim*-Althusser ilişkisinin Murat Belge’nin erken dönem yazılarında da görülen türden bir ‘sancılı ilişki’ olduğunu söylemektedir (Bkz., Mahmut Mutman, “Doğrunun ‘Son’ Sözü ... ya da ‘Karar Anı,’” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.144). *Birikim*’in daha ilk sayısında Althusser’in bir yazısı yer almış, ayrıca üçüncü sayıda da yine Althusser’in bir yazısıyla “Althusser ve Terimler Sözlüğü” yazıları kendine derginin sayfaları arasında yer bulmuştur (Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=172>). “Marksizmin Bunalımı” başlığını taşıyan bir başka Althusser yazısı da 1978 Nisanında yayımlanmıştır (Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=293>). Althusser’in “Komünist Parti’de Artık Devam Edemeyecek Olan Şey” yazısı dergide yayımlandığında ise tarih 1978 Haziran-Temmuzdur (Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=297>). Althusser’e getirilen olumsuz bakış, Althusser üzerinden *Birikim*’e de getirilmiştir. Murat Belge—o döneme diğer sol hareketlerin Althusser’e bakışı ile ilgili fikir verebilecek bir örnek olarak—Kıvılcımlı hareketine katılmış bir ‘çocuk’un ‘dalga geçmek için’ Althusser’e ‘Abuzer’ dediğini aktarmaktadır (Bkz., Tüba Çandar, *Murat Belge: Bir Hayat*, s.189).
12. Mahmut Mutman, “Doğrunun ‘Son’ Sözü ... ya da ‘Karar Anı,’” s.145.

Yukarıda genel hatlarını çizdiğimiz bu karakteristik unsurlar derginin daha *ilk* sayısının içeriğine bakıldığında bile anlaşılabilir. İlk sayıda yer alan “Çıkarken” yazısında derginin ilk dönemine de, ikinci dönemine de damgasını vuracak bir “teori-pratik” tartışması göze çarpmaktadır.¹³ Derginin kalkış noktalarından birisi de Türkiye’deki ‘devrimci hareket’in içinde bulunduğu durum üzerinde düşünmek zorunluluğudur. Bu eksende, “Çıkarken” yazısının hemen başında “Türkiye’deki devrimci hareket 1970’lerde ağır yaralar aldı. Bunun nedeni sade ‘dışsal’ sayılabilecek etkenler değildi. Hareketimizin kendi eksiklikleri, teorik ve pratik yanlışları, alınan yaraların önemli ‘içsel’ belirleyicileri oldular. Bugün, bir toparlanma evresi içerisinde, geçmişini yeniden gözden geçirmek, eksiklere ve yanlışlara parmak basmak için ciddi ve sistemli bir çalışmaya girişmeliyiz,” ifadeleri yer almaktadır. Yazıda Birikim Yayınları’nın da bu çalışmaya katkıda bulunabilme amacıyla kurulduğu belirtilmekte ve yayınevini, *Birikim* dergisinin yanı sıra üç aylık bir çeviri dergisi de yayımlayacağı ve ayrıca bir kitap dizisi hazırlamakta olduğu duyurulmaktadır. Dolayısıyla, aslında bu “Çıkarken” yazısı sadece *Birikim*’in değil, Birikim Yayınları’nın da okuyucuya ‘merhaba’ dediği bir yazıdır. “Çıkarken” yazısında ayrıca Birikim Yayınları’nın ve derginin ‘dayandığı temel ilke’nin, “herkesin bildiği, geçerliliğinden kimsenin şüphe etmediği, genel bir ilke” olduğu vurgulanmıştır: “Devrimci bir teori olmadan devrimci hareket olamaz.” Belge’nin de vurguladığı üzere aslında bu ilk döneminde *Birikim*, “bütün bir sola hitap etmek istemiş,” fakat bu başarısızdır.¹⁴

Birikim Yayınları’nın amacı ve derginin izleyeceği temel çizgi bu ilke ışığında oluşturulmuş ve “Çıkarken” yazısının sonuç kısmında özetlenmiştir: “1) Teorinin büyük ustalarının ışığında, kendi sorunlarımız, hedeflerimiz, kendi toplumsal bütünlüğümüz açısından, kendi teorik dünyamızı kurmak; 2) Bunu yaparken yöntemi, bilimsel teoriyi aynı anda hem kavramak, hem uygulamak, hem de açıklamak; yöntemi soyutta değil, olması gereken yerde, somutun içinde bulmak; 3) Geçmişin ve bugünün kültürünü araştırmak, eleştirmek ve böylece geleceğin kültürel temellerini şimdiden kurmak; 4) Sosyalist kültürü bir yaşama sorunu olarak ele alıp işlemek; 5) Bütün bunların üstesinden gelecek bir aydın kadronun oluşmasına katkıda bulunmak için mümkün olan her türlü çabayı harcamak.”¹⁵ Görülebileceği üzere, bu amaçlar bir teori-pratik birliği algısı üzerine kurul-

13. Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=2&dsid=170&dyyid=2872>.

14. Belge bu ‘başarısızlığın’ sebebi olarak dönemin hâkim sol gruplarına/örgütlerine işaret etmektedir: “Örgütler var ya ortada, bütün örgütler kendi tabanlarına derginin okunmasını yasakladılar” (Bkz. Ahmet İnsel, “Murat Belge ile Söyleşi: 250 Sayıda Neleri Yapamadık?” s.13).

15. <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=2&dsid=170&dyyid=2872>.

muştur ve o güne dek çoğu derin bir vulgarisme saplanmış ‘sol dergiler’in durduğu genel çizgiden *çok ayrı* bir yerde durmaktadır.¹⁶

Derginin bu amaçlar doğrultusunda belirlediği temel çizgisinin bir ‘sosyalist kültür’ dergisi olmaktan geçmesi tesadüf değildir. *Birikim*’in bir anlamda manifestosu sayılabilecek “Çıkarken” yazısında, Türk solunun/‘devrimci hareketi’ nin anlamlı bir teori-pratik ilişkisinden yola çıkan etkili bir hareket olması için öncelikle kültürel eksikliklerin aşılması gerekliliğine işaret edilmektedir. *Birikim* çizgisi için temel kültürel hedeflerden birisi, “Türkçe-okuyan kişinin aydın olabilmesine yetecek Türkçe kitaplığı kurmak” ve “çevrilmesi gerekenleri çevirmek, yazılması gerekenleri yazmaktır.” Dergi, bu çerçevede Georgi Dimitrov ya da Antonio Gramsci gibi isimlerin henüz Türkçeye çevrilmediğinden bahsetmektedir. Aslında *Birikim*’in bir kültür dergisi olmasında bir tür ‘kökenlere inmek’ arzusu da rol oynamaktadır. *Birikim* çevresi o güne kadar hâkim olan ezberci alışkanlığın yıkılması ve sağlıklı bir tartışma ortamının doğması için sol düşüncenin eleştirdiği ve beslendiği gelenek ve isimlerin bilinmesi gerektiğine işaret etmektedir. *Birikim*’in “Çıkarken” yazısında bu eksikliğin boyutlarına dikkat çekmek için şu ifadeler yer verilmektedir: “Örneğin, *Feuerbach üstüne Tezler*’i okuduğumuz halde Feuerbach’ı bilmiyoruz. Marx’ın Smith ve Ricardo ile ilişkisi üstüne çok lâf işittiğimiz halde bu iki iktisatçıyı tanımıyoruz. Hegel adı her yerde karşımıza çıkıyor, ama Türkçede Hegel’in yazdığı ya da Hegel üstüne yazılmış tek bir eser yok.”¹⁷ *Birikim*’in kültüre yaptığı bu vurgu onun ‘sosyalist/devrimci insan’ algısından da bağımsız değildir. Bu çerçevede *Birikim*, hem bu algısını, hem kendisini neden bir ‘sosyalist kültür’ dergisi olarak konumlandırdığını şu ifadelerle ortaya koymaktadır:

“Sosyalizmin engin bir ufku, sanat ve edebiyatı, zengin insanî değerleri ve gelenekleri, yani çok geniş bir kültürü vardır. Bütün bu kültürel hazineleri beş yüz kelimeyle indirgemek sosyalist hareketi kısırlaştırır ve boğar. Sloganlar, ideolojik kalıplar, amaç değil, sınırlı durumlarda geçerlisi olan araçlardır. Sosyalist militan beş yüz kelimeyle düşünen insan değil, geniş dünya görüşünün, engin kültürünü, somut durumlarını kendi güncellikleriyle sınırlanmış acil görevlerini yerine getirmeye yönelik davranış biçimiyle bağdaştırabilme disiplini kazanmış kişidir. Dev-

16. Ümit Kıvanç, *Birikim* ile ilgili bir değerlendirmesinde, *Birikim*’in “kimse için somut bir siyasi tehdit oluşturmadıkları halde,” ‘aynı cepheyi paylaştıkları’ insanlarca ve gruplarca bile ‘çok itilip kakıldıklarını’ ifade etmektedir (Bkz., Ümit Kıvanç, “Övünüyorum, Ne Yalan Söyleyeyim?” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.61).

17. Bu tavır, *Birikim*’in ikinci döneminde de sürdürülmüştür. Söz gelimi, ikinci dönem *Birikim*’in önde gelen yazarlarından Tanıl Bora’nın entelektüel tavrı, *Birikim*’in “Çıkarken” yazısında bahsedilen bu ruha uygundur. İlk ‘Birikimciler’in diyalektiğin ruhuna uygun bir biçimde Hegel’i, Ricardo’yu tanımayı önermelerine benzer bir biçimde, Tanıl Bora da solcu bir entelektüel olarak temel ilgi alanını Türk sağ ve milliyetçilik olarak belirlemiştir.

rimci politika, sosyalist kültürden koptuğu anda kısırlaşır, sonunda sapar da. Kültürün politikliğini vurgulamak nasıl gerekiyorsa politikanın kültürlü olması için de aynı şekilde çalışmak zorunludur.”¹⁸

“Çıkarken” yazısının dışında derginin bu ilk sayısında Bertolt Brecht ve Can Yücel’in şiirleri, Onat Kutlar’ın ‘toplumcu ve gerçekçi sinema’ meselesine değinen yazısı, kitap-dergi-film değerlendirmeleri yer almaktadır. Dergide ayrıca Ernesto Laclau’un “Latin Amerika’da Feodalizm ve Kapitalizm” ve Louis Althusser’in “1968 Mayıs Olayları üzerine bir Mektup” yazıları yer almaktadır. Laclau ve Althusser 1975 yılının Türk solu içinde—şimdikininkine aksine—pek bilinen isimler değildir. Dergi daha ilk sayısında bu isimlere yer vererek farklılığını ortaya koymuş ve ‘evrensel’ bir duyarlılık taşıdığına da işaretini vermiştir. Bu yazılara ek olarak, Murat Belge ile birlikte ilk dönem *Birikim*’in çıkmasını sağlayan Ömer Laçiner’in “Değişen Dünya içinde Öğrenci Olayları” başlıklı bir yazısı da bulunmaktadır.¹⁹ Derginin ‘kültür’ vurgusuna uygun bir biçimde yereli ve evrenseli bir arada değerlendirmek hassasiyeti ve bu hassasiyetin getirdiği içerik ve biçimsel özellikler dergininin bu ilk dönemini oluşturan diğer sayılarında da görülmektedir. Söz gelimi, derginin ikinci sayısında hem Murat Belge’nin “Türkiye’nin ‘Doğu-Batı’ Sorunsalı ve Kültür” yazısı, hem Arghiri Emmanuel’in beyaz yerli kolonyalizmi üzerine bir yazısı, hem de Kartal belediye seçimleri ve sol üzerine bir yazı bir arada yer alabilmiştir.²⁰ Bu dönemde *Birikim* ‘entellektüel ve akademik dili,’ ‘sanat ve politikayı birlikte yürütme konusundaki tavrı’ ve ‘siyasetçilik ya da pratikten kopuk teorik tartışmalar’a yönelik yapısıyla dönemin sol grupları tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir.²¹

Birikim, ilk döneminde Çin-Sovyet Çatışması’ndan psikiyatrye, edebiyat ve tiyatro teorilerinden Roland Barthes çevirilerine, Mete Tunçay’ın belgeler üzerinden değindiği tarihsel tartışmalardan Lenin’in emperyalizm analizi üzerine değerlendirmelerine ve Stalinizm sorunu üzerine yazılara uzanan bir çeşitlilikte farklı yazınsal ürünleri okuyucu-

18. <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=2&dsid=170&dyid=2872>.

19. İlk sayı biçim olarak ikinci dönem *Birikim*’e benzese de küçük bir farklılık olarak ‘aylık sosyalist kültür dergisi’ ibaresi *Birikim* başlığının altında değil, üstünde yer almaktadır. *Birikim*’in ilk sayısını görmek için bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=172inbirikimi.aspx?did=2&dsid=170>.

20. *Birikim*’in ikinci sayısı için bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=172>.

21. Hediyeullah Aydeniz, 1975-80 Dönemi Sosyo-Kültürel Ortamında *Birikim* Dergisi’nin Yeri ve Önemi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, 2005), ss.125-128. *Birikim*’e dair bu eleştiriler ve derginin bu ilk döneminin genel karakteristikleri için Aydeniz’in çalışmasına bakılabilir. Çalışma özellikle 1975-1980 dönemleri arasında *Birikim*’de yayımlanmış yazıların bir tasnifine yer vermesi açısından faydalı gözüküyor (Bkz., Hediyeullah Aydeniz, 1975-80 Dönemi Sosyo-Kültürel Ortamında *Birikim* Dergisi’nin Yeri ve Önemi, ss.106-111).

suyla buluşturmuştur. *Birikim* okurları ayrıca Cemil Meriç'ten Nicos Poulantzas'a, Michel Foucault'dan Ernesto Laclau'ya uzanan bir skalada yerli ve yabancı entellektüellerin yazılarını da okuma fırsatı bulmuşlardır. Ancak *Birikim* ve okurları arasındaki bu renkli buluşmalar ancak beş yıl sürebilmiş, ilk dönem *Birikim*'in—ya da bir başka ifadeyle '1970'lerin *Birikimi*'nin—serüveni 1980 Martında çıkan 61. sayı ile son bulmuştur.²² *Birikim*'in yayımının son bulmasının nedeni ise İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan yapılan bir tebliğdir. Buna göre, yaklaşan 1 Mayıs'ta olabilecek her türlü 'nümayiş'i engellemek adına 1 Mayıs'tan söz eden bütün yayınlar durdurulmuştur. Adı geçen yayınlar arasında 1 Mayıs'a ilişkin bir sayfalık bir özel ek veren *Birikim* de vardır.²³ *Birikim*'in tekrar yayımlanmaya başlaması için dokuz yıl geçmesi gerekecektir.

'YENİDEN *BIRIKIM*:' 1989'DAN GÜNÜMÜZE

Birikim'in ikinci dönemi 1989 Mayıs'ında başlamaktadır. *Birikim*'in bu ikinci döneminde çıkan ilk sayıda Murat Belge, Can Yücel, Ömer Laçiner, Ahmet İnsel, Bülent Somay, Tanıl Bora, Murat Parker ve Halil Turhanlı'nın yazıları vardır.²⁴ Murat Belge'nin bir anlamda ikinci bir 'çıkarken' yazısı olarak değerlendirilebilecek yazısında hem Türkiye, hem de *Birikim* için 'birşeyler'in değiştiği görülebilir. 1970'lerin *Birikimi*'nde yer alan "Çıkarken" yazısının aksine burada, Türkiye'deki devrimci hareketin çıkmazlarından ve potansiyelinden değil, 1989 Martında yapılan yerel seçimlerden bahsedilmektedir, örneğin. 12 Eylül'ün *dépolitiser* edici etkisine değinilirken bunun 1970'lerin sonundan itibaren başlayan bir süreç olduğu yönünde daha önce *Birikim*'de yapılan hatırlatmalara vurgu yapılır. Bu doğrultuda Belge, *Birikim*'in çizgisini ve mevcut durumu yeniden hatırlatma ihtiyacını hisseder:

"*Birikim*, teorik etkinliğinin yanı sıra politika pratiğini de izlemiş ve bugünden geriye dönüp bakıldığında bir hayli doğru olduğu kanıtlanan saptamalar yapmıştı. Saptamaların doğru çıkmasından daha şaşkıncı olan, bu sözlerin sosyalist çevrede karşılaştığı duyarsızlık ve mesafedir. Bu konuda, bugün de çok farklı bir durum olduğu söylenemez. O dönemde *Birikim*'de bu analizler yapılırken, çok sayıda 'sosyalist' yayın organında iri kıyım, kaba saba 'proleter' resimleriyle birlikte 'halkın

22. Daha çok sanat tarihine ve edebiyata odaklanmış gözükse de bu sayı için bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=317>.

23. Murat Belge *Birikim*'in yeniden yayımlanmaya başladığı 1989 Mayıs'ındaki ilk sayıdaki yazısında bu tebliğe ve yaşanan gelişmelere işaret etmektedir (Bkz., Murat Belge, "Dokuz Yılın Birikimi," *Birikim*, No. 1 (Mayıs 1989) (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=1&dyid=734>).

24. Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/birikim.aspx?did=1&dsid=1>.

mücadelesi yükseliyor’ yollu iri puntolu başlıklar yer alırdı. Bugün de söylenenler—ve söylenenlerin söylendiği dil—aşağı yukarı aynı.”²⁵

“Dokuz yılın *Birikim*’i”nin bir muhasebesinin yapıldığı bu yazıda Belge 12 Eylül’ü sadece bir süreç yahut olgu olarak değil, daha çok bir ‘ruh hali’ olarak görmektedir: *dépolitisation*, solun sıkışmışlığı, ANAP’ın yeni değerlerinin yayılışı, toplumu ve insanî ilişkileri saran yüzeysellik, ‘bireycileşme,’ kimlik sorunları, değişen sınıfsal dinamikler. Türkiye’de ve dünyada sağın yükselişine işaret eden satırların ardından Murat Belge, dönemin ‘herşeye rağmen’ olumlu perspektifleri de içeren bir dönem olduğuna ve “Türkiye’de kitlelerin, bu perspektifleri iyi değerlendiren bir sosyalist harekete duyduğu ihtiyaca” da işaret etmektedir. ‘Herşeye rağmen’ olumlu bu değerlendirmenin gerekçesi şu satırlardan takip edilebilir:

“Ara seçimlerden sonra Türkiye’de beliren, tarihî anlamda önemli olay, işçilerin eylemleridir. Bir bakış açısına göre bu hareketlenmenin fazlasıyla geciktiği de söylenebilir. Ancak görülüyor ki işçiler de dahil olmak üzere kitleler, görece farklı şeyler söyleyen Özal’a bir şans tanımak istemiş ve çektikleri bireysel sıkıntılara rağmen, ona vaatlerini gerçekleştirecek zamanı verme politik olgunluğunu da göstermişlerdi. Ne var ki, beklenenler olmadı. Bu çerçevede işçilerin eyleme geçmesi yalnız bir ‘bıçak kemiğe dayandı’ patlamasından farklıdır. En azından sezgisel düzeyde bir ‘perspektif görme’ olayına bağlıdır ve bu niteliğiyle de politik olgunluk özellikleri taşıyor. Eylemlerin ikinci önemli özelliği, bir bütün olarak taşıdıkları otantik havadır. 12 Eylül’ün bütün toplumun yanı sıra işçi sınıfını da içine soktuğu deli gömleği, bugünlerde yeşermeye başlayan bir değişim isteğinin dolaysız maddî çerçevesini belirlemek durumunda.”²⁶

Aynı sayıda yer alan yazısında, Can Yücel, Murat Belge’nin yazısındaki ihtiyatlı iyimserliği daha coşkun bir noktaya taşımıştır. Yücel, *Birikim*’in ilk dönemindeki çizgisini sürdüreceğine işaret etmektedir. İlk *Birikim*’in işlemek istediği “Türkiye’nin kapalı bir havuz olmadığı” ve “olmaması gerektiği” fikri Yücel’e göre ikinci dönem *Birikim*’inin de varlık nedenidir.²⁷ Ancak bu iyimserlik, bir süre sonra, 1990’ların Türkiye’de buharlaşacak, bununla birlikte *Birikim*, farklı konulardaki farklı tartışmaları sayfalarına taşımaya devam edecektir.²⁸

25. Murat Belge, “Dokuz Yılın Birikimi” (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=1&dyid=734>).

26. Murat Belge, “Dokuz Yılın Birikimi” (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=1&dyid=734>).

27. Yücel’in kısa değerlendirmesi için bkz., Can Yücel, “Yine Çıkacak Olan Birikim,” *Birikim*, No. 1 (Mayıs 1989) (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=1&dyid=732>).

28. Ömer Laçiner de bu noktanın altını çizerek, 1990’lı yıllarda Türkiye’de sosyalist sınıfta hareketlerin tümünün yer aldığı ana mecranın temsil ettikleri geleneksel sosyalist anlayış içinde daha da muhafazakârlaştığından bahsetmektedir (Bkz., Ömer Laçiner, “Yol ve Hal,” *Birikim*, No. 191 (Mart 2005), s.25).

Teorik bir zemini olan, ancak aktüaliteden bağıını koparmamış yazılar, Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika, Avrupa gibi farklı coğrafyalarda yaşanan siyasal-toplumsal gelişmeler üzerine değerlendirmeler, post-modernizm, toplumsal cinsiyet tartışmaları, ekolojik hareket gibi görece az tartışılmış konulara getirdiği yeni tartışma imkânları, milliyetçilik, İslâmcılık, muhafazakârlık gibi ‘Türk sağının farklı halleri’ni yeniden düşünmenin gerekliliğini ortaya koyan yazılar, devlet, piyasa, üniversiteler, ordu gibi temalar üzerine bazıları daha sonradan çeşitli derlemelerde de yer alan yazılara sahiplik eden tematik sayılarıyla *Birikim* ikinci döneminde de okuyucularına büyük bir konu çeşitliliği sunmuştur. İkinci dönem *Birikim*’de de yine edebiyat, sinema gibi alanlarda verilen ürünlerle ilişkin değerlendirme yazıları ve bu alanlarla ilgili teorik yazılar yer almıştır. *Birikim* hem birinci, hem de ikinci döneminde hakemli bir dergi olmamasına rağmen pek çok tezde ve kitapta sıkça alıntılanan sayısız makalenin yayımlandığı bir zemin olmuştur. Ömer Laçiner bu yeni dönemin *Birikim*’inin ilk döneminden farkını ortaya koyarken “ilk dönemdeki *Birikim*’in sosyalist harekete ve onun güncel duruma da yansımış olan problemlerine daha fazla ağırlık veren” bir karakteristiğe sahip olduğunu belirtmekte ve “1990’larda çıkan *Birikim*’de kendi dışımızdaki fikir alemiyle daha fazla ilgilendik,” değerlendirmesini yapmaktadır.²⁹

Birikim Yayınları da derginin girdiği bu yeni dönemde, *Birikim* dergisinde tartışılan konulara dokunan, bu konuları daha derinlemesine ve teorik işleyen ‘sol’ bir çizgi izlemiştir. Étienne Balibar’ın *Marx’ın Felsefesi*, Jean-Pierre Durand’ın *Marx’ın Sosyolojisi*, Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau’nun *Hegemonya ve Sosyalist Strateji* gibi önemli kuramsal kitaplar yayınevini portföyündeki kitaplardan bazılarıdır. Yayınevi ayrıca Tanıl Bora, Ahmet Çiğdem, Ulus Baker gibi *Birikim* yazarlarının *Birikim*’de ve *Birikim*’in salt kuramsal yönünü temsil ettiğini söyleyebileceğimiz Toplum ve Bilim’de yer alan yazıların derlemelerinden oluşan kitapları da yayımlamıştır. *Birikim* dergisi, ilk dönem *Birikim*’in çizgisini izleyerek bir teori-pratik birlikteliği hissiyatını ikinci dönemde de korumuştur. Dergi, ilk dönem *Birikim*’in “Çıkararken” yazısındaki temennisine uygun olarak yazarları ve okurları için ‘bir okul olmak’ konusundaki duruşunu da yine muhafaza etmeyi bilmiş, politik çizgisini—Özgürlük ve Dayanışma Partisi örneğinde olduğu gibi—açık bir biçimde bir diyalog imkânı olarak sunmaktan imtina etmemiştir. Bununla birlik-

29. Ahmet İnsel, “Ömer Laçiner ile Söyleşi: *Birikim*’in 250 Sayısında Anlatılan Nedir?” *Birikim*, No 250 (Şubat 2010), s.17. Tam da bu noktada Ahmet İnsel’in Laçiner ile yaptığı bu söyleşideki ilk dönem *Birikim* dergisi için kullandığı ‘tavır dergisi’ ve ikinci dönem *Birikim* için başvurduğu ‘platform dergisi’ ifadelerinin *Birikim*’in bu iki dönemi arasındaki farklılıkları ifade etmek için oldukça işlevsel olabileceğini kaydetmek gerekir (Bkz., Ahmet İnsel, “Ömer Laçiner ile Söyleşi,” s.20).

te, bu türden bir imkânın kullanılması sürecinde hem partinin hem de *Birikim*'in kendi çizgisinin—üstelik yine *Birikim*'in sayfalarında yer alan yazılarda—eleştirilmesinin de önü kapatılmamıştır.

Güncel siyasi gelişmeleri tahlil ederken *Birikim*'in dünyaya bakan tavrı, takip ettiği sol çizgi ve 'kültürel duyarlılık' gibi genel prensipleri iki ayrı *Birikim* dönemi içinde de korunmuş olsa da, söz konusu dönemler arasında bazı farklılıklar da yok değildir. Bu farklılıklardan belki de en çok göze çarpanı ilk dönem *Birikim* dergisinin aksine ikinci dönem *Birikim*'inde şiir yahut diğer edebiyat türlerine artık yer verilmemesidir. Enis Batur'un da vurguladığı üzere, *Birikim*'in ikinci döneminde dergide “sanatın ve edebiyatın yeri eni konu daralmıştır.”³⁰ Tanıl Bora bu minvalde—iki *Birikim* dönemi arasındaki farklılıkların bir muhasebesini yaparken—“akademik üslubun deneme üslubunu galabe çaldığı”ndan, ilk dönem *Birikim*'in Marxist ekonomist yorumlarının eleştirisinde yer verdiği iktisat yazılarına, daha genel olarak iktisadiyat ile ilgili tartışmalara ikinci *Birikim* bünyesinde yeterince yer verilmemesinden, ilk döneme kıyasla *Birikim*'in ikinci döneminde dünya olaylarının “ihmâl edilmesi”nden, ilk *Birikim*'de sıkça görülen “yurtta ve cihanda sosyalist gelişmelerin işlenmesi ve tartışılması”nın ikinci *Birikim*'de yeterince yapılmadığından söz etmektedir.³¹ Taner Akçam da “12 Eylül sonrası yayın hayatına giren *Birikim* ile 12 Eylül öncesi *Birikim*” arasında “önemli bir fark” olduğuna dikkat çekmektedir. Akçam'a göre, 12 Eylül öncesi *Birikim*'i “daha çok sosyalizmin, Marksizmin teorik sorunlarına ağırlık veren ve belki de bu nedenle çeviri yazıları ağırlıklı olan bir dergidir” ve “*Birikim* dergisi Avrupa'daki tartışmalarla Türkiye arasında bir kopya kağıdı işlevi” görmektedir. 12 Eylül sonrası *Birikim*'i ise bu işlevi terk etmiştir.³² Bu doğrultuda Şükrü Argın, *Birikim*'in iki dönemi arasındaki farklılıkları ve sürekliliği değerlendirirken, 1980 öncesi ve sonrası *Birikim* arasındaki farkın dönemsel farklılık ve koşullardan kaynaklandığına vurgu yapmaktadır. Argın'ın işaret ettiği üzere, 1980 öncesi *Birikim*, sosyalist hareketin kriz döneminde ve esas olarak bu krize teorik bir müdahale amacıyla yayın hayatına atılmıştır ve sosyalist hareketin daha çok 'iç sorunları' üzerine yoğunlaşmıştır. Oysa 1980 sonrası *Birikim*, çok daha köklü bir kriz döneminin ürünüdür: “Bu kez krizde olan sosyalist hareketler değil, sosyalizmin kendisidir” ve buna bağlı olarak “derginin genel söylemi içinde, ortak kimliğin sınırları, 'Marksist'likten 'Sosyalistlik'e doğru genişle-

30. Enis Batur, “Uzaktan *Birikim*,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), s.88.

31. Tanıl Bora, “100 Sayı *Birikim*—Neye Yaradı?” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), ss.58-60.

32. Taner Akçam, “*Birikim* ya da Düşünmenin Özgür Alanı,” *Birikim*, No. 100 (Ağustos 1997), ss.69-70.

miştir.”³³ Önemli dönemseller farklılıklar³⁴ ve koşulların getirdiği doğal yön değiştirmeler olsa da, *Birikim*’in bir ‘sosyalist kültür dergisi’ olarak kendisine koyduğu ‘teori-pratik’ birlikteliğini kurmak üstüne düşünmek çabası, farklı tonlarla, *Birikim*’in otuz yılı aşan serüveninde hep dikkat çekmiştir. Zira, Ömer Laçiner de ilk dönem *Birikim* ile ikinci dönem *Birikim*’in çıkış yazılarında görülebilecek üslup farklılıkları—ilk dönem *Birikim*’in çıkış yazısında geçen ‘diyalektik maddecilik,’ ‘revizyonizm’ gibi kavramların ikinci dönem *Birikim*’in çıkış yazısında ve sonraki tartışmalarda kullanılmaması gibi—ve tematik bazı kopuşlara rağmen, kuruluş amacı ve işlevi açısından bakıldığında, *Birikim*’in iki ayrı dönemi arasında “tüm farklılıkları silen bir süreklilik” olduğuna değinmektedir.³⁵

BİRİKİM’İN İÇİNDEKİLER: BAZI BİÇİMSEL ÖZELLİKLER ÜZERİNE

Bu noktada *Birikim*’in bazı biçimsel özelliklerinden söz etmek yerinde olabilir. İkinci dönem *Birikim*’in biçimsel özelliklerine bakıldığında—ilk bakışta—derginin, birinci dönem *Birikim* dergisinin dış görünüşüyle ciddi bir ayrılık taşımadığı söylenebilir.³⁶ Bununla birlikte, 1980 sonrası *Birikim* dergisi ilk dönem *Birikim*’inden farklı olarak, kapığında sadece yazarlara yer vermek yerine ele alınan temanın/temaların adını konuyla ilgili bir resim yahut grafikten veren usta işi kapak tasarımlarıyla dikkat çekmektedir. Bu açıdan yeni *Birikim*’in, ilk dönem *Birikim*’ini kapak tasarımıyla geride bıraktığı rahatlıkla söylenebilir. İkinci dönem *Birikim*’de ilk zamanlar yazarların adı yazılarının başlığı-

33. Şükrü Argın, “Bir Arayışın Adı: *Birikim*,” *Birikim*,” No. 100 (Ağustos 1997), s.80.

34. Ulus Baker *Birikim*’in bu iki döneminin belirli ‘şok yaşantılar’ ile biçimlendiğine işaret etmektedir. Buna göre, 1977’deki kanlı 1 Mayıs olayları ilk dönem *Birikim*’in solu ve solun üzerinde yürüdüğü genel politik-toplumsal tektoniği değerlendirmesinde etkili olan şok edici bir moment iken, ikinci dönem *Birikim* için 1993’te yaşanan Sivas olayları—Madımak Oteli’nin yakılması—bir diğer şok anına tekabül etmektedir (Bkz., Ulus Baker, “*Birikim*’in 100. Sayısına Birkaç Dipnot,” *Birikim*, No. 102 (Ekim 1997), ss.15-16).

35. Ömer Laçiner ve Murat Belge, “Ömer Laçiner-Murat Belge Söyleşi,” s.33.

36. *Birikim*’in biçimsel kimi özelliklerinden bahsederken derginin künyesine de değinelim. Derginin ‘genel yayın yönetmeni ve sahibi’ Birikim Yayıncılık Ltd. Şti. adına Ömer Laçiner’dir. ‘Sorumlu müdür’ ise Kerem Ünüvar’dır. Daha önce ‘yazı işleri müdürü’ olarak geçen bu görevde Ünüvar’dan önce Sesar Atmaca, Attila Bayındır, Abdullah Onay gibi isimler bulunmuştur. Derginin görsel tasarımını uzunca bir süredir Ümit Kıvanç üstlenmiştir. Sayfa uygulaması ise İletişim Yayınları’nın ünlü dizgicilerinden Hüsnü Abbas’a aittir. Ofset hazırlık İletişim’de, baskısı ise Sena Ofset’te yapılan derginin dağıtımını Dergi Plânlama Pazarlama ve Ticaret A. Ş. yapmaktadır. İkinci dönem *Birikim*’in ilk çıktığı yıllarda sahibi Murat Belge iken, o yıllarda derginin baskısı Şefik Matbaası’nda, dağıtımı ise önceleri Hürriyet Holding A. Ş., daha sonraları da Birleşik Basın Yayın tarafından yapılmaktadır.

la birlikte dergi kapağında yer alsada—ki bu, ilk *Birikim*'in de özelliğidir—son dönemde hâkim eğilim kapakta sadece yazarların adına yer verilmesidir. Dergi ayda bir defa yayımlanmaya devam etse de, tıpkı ilk *Birikim* döneminde olduğu gibi, her yıl genellikle iki defa çift sayı çıkmaktadır. Dergi ilk çift sayısını (sayı 18-19) 1976 Ağustos-Eylül sayısı olarak yapmıştır. Derginin üç sayıyı bir arada yaptığı tek örnek ise Ağustos-Eylül-Ekim 1978 sayısıdır (sayı 42-43-44) ve 'Doğu Avrupa Komünizmi Özel Sayısı' başlığını taşımaktadır. İkinci dönem *Birikim*'i için bu bakımdan en yakın örnek Mayıs-Haziran 2006 tarihini taşıyan 'devrim' temalı sayı (sayı 205-206) ile Ağustos-Eylül 2007 tarihli 'bir devrin sonu-yeni başlangıçların zamanı' başlıklı sayıdır (sayı 220-221). Derginin muhtevası açısından bir başka özellik, dergi için artık bir 'olmazsa olmaz' haline dönüşen "geçen ayın birikimi" bölümüdür. Derginin girişinde yer alan bu bölümde, o ay ele alınan konulardan önce, geçen ayın Türkiye'de ve dünyada öne çıkan olayları değerlendirilmektedir. Bu bölümün neredeyse değişmez diyebileceğimiz yazarı Ömer Laçiner'dir. Bununla birlikte zaman zaman Ahmet İnsel, Tanıl Bora, Mete Çubukçu gibi isimler de bu bölüme katkıda bulunmaktadırlar.

Birikim dergisinin bir başka biçimsel özelliği derginin çıkardığı özel sayılardır. Derginin genelde en çok ses getiren sayıları olan bu özel sayılar, bir *Birikim* geleneği olarak ilk dönem *Birikim*'inden bu yana sürmektedir. Derginin ilk özel sayısı 1975 Mayıs'ta yayımlanmıştır. Derginin bu üçüncü sayısının kapağında 'Marxist Tarih Özel Sayısı' ibaresi yer almaktadır.³⁷ Derginin bir başka özel sayısı, o dönemin tartışmaları açısından ayrıca önemlidir ve 1977 Haziran-Temmuzunda yayımlanmıştır (sayı 28-29). 'Yapısalcılık' konulu bu sayı, daha çok sanat ve dil üzerine tartışmaları içermektedir.³⁸ İkinci dönemde de devam ettirilen bu özel sayılar, aynı zamanda derginin iki, hatta bazen üç baskı yaptığı sayılar olmuşlardır. Bu açıdan ilk akla gelenler, ikişer baskı yapan 'milliyetçilik sendromu' (sayı 45-46), 'terörizm ve şiddet' (sayı 38-39) ve 'medya ve siyaset meydanı' (sayı 68-69) sayıları ile üç baskı yapan 'etnik kimlik ve azınlıklar' (sayı 71-72) sayılarıdır. Ancak bir süredir dergi kapağında 'özel sayı' ibaresi kullanılmamaktadır. Genel olarak çift sayıların ya da hacmi her zamankinden kalın olan bazı sayıların özel sayı oldukları kabul edilebilir. Hacimden bahsetmişken, *Birikim* dergisinin 250 sayfa civarın-

37. Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=173>

38. Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yetmislerinbirikimi.aspx?did=2&dsid=280>. Murat Belge, yapısalcılık sayısını yaptıklarında Türkiye'de yapısalcılığı tanıyanlar, bilenler, kendini yapısalcı olarak tanımlayacak kimseler de olmasına rağmen o tarihe kadar yapısalcı düşünceyi topluma tanıtmak bakımından fazla bir şey yapılmadığından bahsetmektedir (Bkz., Tüba Çandar, *Murat Belge: Bir Hayat*, s.188).

daki özel sayıları ya da çift sayıları dışında normal yayın akışı içinde ortalama 100 sayfa civarında çıktığı söylenebilir. Bu yekûn içinde derginin bölümleri “geçen ayın birikimi” ve ele alınan temalara ilişkin alt başlıklardan müteşekkildir. Bu genel çerçeveye ek olarak polemik,³⁹ kitap eleştirisi, yanıt türünden metinler “değinmeler” alt başlığında yer almaktadır. *Birikim*’in bazı sayılarında söyleşi türünde ürünler de dikkat çekmektedir. Derginin bu standart “içindekiler” karakteristiği, ikinci dönem *Birikim*’in ilk yıllarında Mete Tunçay’ın hazırladığı “sosyalizm tarihinden belgeler” ya da ironik bir bakışı yansıtan “resimli gayriresmi tarih” ve “ustalara saygı: post düşünürlerden seçmeler” gibi bölümlerle zenginleştirilmiştir.⁴⁰ Ancak, bu bölümler artık dergide yoktur. *Birikim*’in eski sayılarında çeşitli konularla ilgili karikatürlere rastlansa da yine uzunca bir müddettir dergide karikatür de yer almamaktadır. Ancak *Birikim*’in son sayılarına bakıldığında bu yöndeki eğilimin değişmeye başladığı ve yazı akışının çeşitli karikatür ve en genel anlamıyla ‘çizim’ ve diğer görsel malzemelerle zenginleştirilmeye başladığı görülebilir.⁴¹

Bir başka önemli biçimsel özellik olarak derginin Ömer Laçiner, Ahmet İnsel, Tanıl Bora, Ahmet Çiğdem, Murat Pakar, Ulus Baker gibi isimlere ek olarak, farklı çizgi-lerdeki akademisyen ve entellektüellerin yazılarına da yer verdiği vurgulanmalıdır. Bu noktada *Birikim*’in bir ‘kadro’ dergisi olmadığı da belirtilmelidir.⁴² Örneğin, başta da belirtildiği gibi, dergi—sol bir çizgide yer almasına rağmen—Ali Bulaç gibi İslâmcı entel-

39. Derginin olumsuz anlamıyla ‘polemikçi’ bir üslubu diğer sol dergilerden farklı olarak çok tercih ettiği söylenemez. Bununla birlikte, dergide yer alan belirli yazılara verilen yanıtlar belirli bir değer, anlamlı bir tez ortaya koyduğu sürece yayımlanmaktadır. Dergi bu konudaki politikasını, en son, ‘devrim’ konulu (sayı 205-206) sayısına ilişkin bir eleştiri yazısı olan Emrah Göker ve Güney Çeğin’in ortak çalışmasını yayımladığı Ağustos 2006 tarihli 208. sayısında açıklamıştır. Dergi yazıya koyduğu küçük bir şerhte, “bir grup yazının/yazarın eleştirisini yapan ama kendisi başkalarının eleştirisine açık sistematik denilebilecek bir tez ortaya koymayan yazılara” yer vermek konusunda pek de gönüllü olmadığını belirtmiş, bu açıdan Göker ve Çeğin’in yazıları için bir istisnanın söz konusu olduğunu belirtmiştir (Bkz. Emrah Göker ve Güney Çeğin, “Sen İmkânsızsın, Sensizlik İmkânsız: Post Yapısalcı Devrim,” *Birikim*, No. 208 (Ağustos 2006), s.66).

40. Bu bölüm genellikle belirli bir dergide/gazetede yazan sağ görüşlü ya da vülger bir solculukla malûl isimlerin gazetelerindeki/dergilerindeki yazılarının okuyucuya kısa bir yorumla birlikte aktarılmasından oluşmaktadır. Komplocu, hatta faşizan bir zihniyetten izler taşıyan bu yazıların okuyucuya aktarılmasından önce yapılan yorumlar oldukça ‘eğlenceli’dir. Derginin bu köşesinde Nazlı Ilıcak, Ahmet Kabaklı, Can Ataklı, Ertuğrul Özkök, Doğu Perinçek, Hasan Yalçın, Canan Barlas, Çoşkun Kırca gibi isimlerin yazıları yer almıştır. İlgili yazılar için bkz., *Birikim*, No. 92 (Aralık 1996); No. 81 (Ocak 1996); No. 90 (Ekim 1996); No. 86-87 (Haziran-Temmuz 1996); No. 96 (Nisan 1997); No. 97 (Mart 1997).

41. Ömer Laçiner, derginin biçimsel özelliklerinin istikbaliyle ilgili olarak şunları kaydetmektedir: “Bundan sonraki *Birikim*, bizim düşündüğümüzden daha hızlı, daha dinamik, daha şekli şemali değişen bir dergi olacaktır. Bu konuda *Birikim* her şeye hazır. *Birikim* kesinlikle bir kalıp değil” (Bkz., Ahmet İnsel, “Ömer Laçiner ile Söyleşi,” s.21).

42. Şükrü Argın, “Bir Sosyalist Düşünce Platformu: *Birikim*,” s.969.

lektüeller ile Ahmet Turan Alkan, Mümtaz'er Türköne gibi sağ cenahtan isimlerin yazılarına açık olmuştur.⁴³ Bu isimler dışında dergi, pek çok yabancı entellektüelin de yazılarının çevrilerek Türk okuyucusuyla buluşturulmasına aracılık etmiştir. Ayrıca, özellikle son on yıllık dönem içinde pek çok genç yazar da yazılarıyla *Birikim*'in sayfalarında kendilerine yer bulmuşlardır.

SONUÇ

Şükrü Argın'ın ifadeleriyle söylemek gerekirse, "Seksen küsur yaşındaki bir Cumhuriyet'te yaklaşık otuz yıldır hayatını sürdürmekte olan bir dergi, üstelik sosyalist sıfatlı bir dergi olma şüphesiz alkışlanması gereken büyük bir başarıdır; en azından açıklanması gereken bir 'olağanüstü hâl' işaretidir."⁴⁴ Bu çalışma, bu 'olağanüstü hâl'in kapsamlı bir açıklamasına girişmek ya da söz konusu 'olağanüstü hâl'i yaratan koşulların genel bir değerlendirmesini yapmak amacını taşımamaktadır. Burada sadece Türk kültür hayatının yeterince ele alınmamış bir vechesi olan dergiler ve dergicilik faaliyeti açısından üzerinde durulmaya değer bir örnek olarak *Birikim* örneği tasvir edici bir biçimde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yazı boyunca tartışılan özellikleri ile *Birikim*, nihayetinde, iki ayrı dönemdeki üslup ve içerik farklılıklarına rağmen, 'sosyalist bir kültür dergisi' olmak niteliğini yitirmemiş ve Türk düşünce dünyası içinde okuyucuları ve yazarları için bir 'okul' olmayı başaran ender dergilerden birisi olmuştur.⁴⁵ 'Sosyalist düşünceyi yeni-

43. Bu açıdan dergide Ahmet İnsel, Ali Bulaç, Abdurrahman Dilipak, Mümtaz'er Türköne gibi isimlerin başlattıkları 1992 yılındaki 'Medine Vesikası' tartışmaları hayli ilginçtir (Bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=42&dyid=1376> ve <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=38&dyid=1307>). Derginin yazarları hakkında son derece faydalı bir veritabanı için bkz., <http://www.birikimdergisi.com/birikim/yazarlar.aspx>. Murat Paker'in *Birikim*'in 200. sayısı vesilesiyle ortaya koyduğu bir istatistik de bu minvalde anlamlıdır. Buna göre, Mayıs 1989'dan Aralık 2005'e kadar geçen 200 sayılık dönem içinde *Birikim* 3,098 makale yayımlamıştır; dolayısıyla, sayı başına 15.5 makale düşmektedir. Bu süreçte makale katkısı olan yazar sayısı 1,128'dir. 200 sayıda 248 makalesi yayımlanan Ömer Laçiner tek başına toplam makalelerin %8'ini üretmiştir. En çok yazan diğer üç yazar ise Tanıl Bora, Ahmet İnsel ve Mete Çubukçu'dur. *Birikim*'de yayımlanan makalelerin üçte biri süresiz yazarlardan gelmiştir (Bkz., Murat Paker, "200 Sayıda Sayılarla *Birikim* Yazarları," *Birikim*, No. 200 (Aralık 2005), s.105).

44. Şükrü Argın, "Bir Sosyalist Düşünce Platformu: *Birikim*," s.967.

45. Ömer Laçiner de "*Birikim* bir fikri platformdur ve ana fonksiyonu sosyalizmin yeniden tanımlanmasıdır," diyerek bu noktayı vurgulamaktadır (Bkz., Ahmet İnsel, "Ömer Laçiner ile Söyleşi," s.21). Ahmet İnsel ise *Birikim*'in çeyrek asrı geçen yolculuğunu değerlendirdiği bir yazısında, *Birikim*'in bu özelliğine vurgu yapmakta ve derginin en önemli varoluş nedeninin "ne adına üretiliyor olursa olsun, nereden gelirse gelsin, insanların eşitlik, özgürlük ve dayanışma içinde birlikte var olma idealini düşünülemez kılanla yorulmadan, bıkmadan, usanmadan mücadele etmek," olduğunu ifade etmektedir

den tanımlamak' gibi bir temel kaygı üzerinden, Bora'nın deyişiyile, "sosyalizmi bir doktrin darlığından çıkarmak, hem kendi geniş düşünsel tarihiyle, hem de bütün dünya bilgileriyle alışverişli hale getirmek" çabasının ana mecralarından biri olmaya çalışan *Birikim*, teorik bir bakış açısını malumatfuruşluğa dönüştürmeden siyasalın ve toplumsalın izini sürmüştür.⁴⁶ *Birikim* dergisini konumlandırmaya çalışmak, bu haliyle, Türk düşün hayatının genel karakteristiklerini düşünmek için anlamlı bir çaba sayılabilir.⁴⁷

(Bkz., Ahmet İnel, "Otuz Yıllık Serüven: Dinlenmek veya Özgür Olmak," *Birikim*, No. 191 (Mart 2005), s.35). Bununla birlikte, Ulus Baker derginin 'sosyalist' addedilebilse dahi 'kültür' dergisi olmadığını savunmaktadır. Baker'e göre, "iyi kültürlü yazarlara yer vermek bir dergiyi 'kültür' dergisi yapmaz" (Bkz., Ulus Baker, "ÖDP Yazısının Daha Samimisi—Tanıl'a Mektup Gibi," *Birikim*, No. 220-221 (Ağustos-Eylül 2007), s.15).

46. Bu vesileyle Tanıl Bora'nın *Birikim*'in iki ayrı dönemi arasındaki devamlılığa dikkat çekmesi derginin tavrını anlamak açısından anlamlıdır (Bkz., Asım Öz, "Tanıl Bora'yla Söyleşi: 'Söz, Eylemdir,'" Özgün Duruş, 26 Şubat-4 Mart 2010 (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=620&makale=Tanil%20Bora%20ile%20Söyleşi:%20Söz,%20Eylemdir>)).
47. YÖK Ulusal Tez Merkezi web sayfası üzerinden *Birikim* dergisi ile ilgili olarak bu türden bir konumlandırma çabasının bir parçası sayılabilecek akademik çalışmalara bakıldığında, üç adet yüksek lisans tezi göze çarpmaktadır: Aydın Aktay'ın 'Türk Solunda Yerlilik Sorunu: *Birikim* Dergisi Çevresi Örneği' çalışması (Kırıkkale Üniversitesi), Hediyeullah Aydeniz'in '1975-1980 Dönemi Sosyo-kültürel Ortamında *Birikim* Dergisi'nin Yeri ve Önemi' çalışması (İstanbul Üniversitesi) ve Mehmet Emin Babacan'ın '*Birikim* Dergisi ve Dergi Etrafında Gelişen Din Tartışmaları' adlı çalışması (Çanakkale 18 Mart Üniversitesi) (Bkz., <http://tez2.yok.gov.tr/>).